

MODERNÍ METODY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Magda Kudeřiková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magda Kudeřiková**
Osobní číslo: **H12478**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Moderní metody vzdělávání seniorů v České
republice**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti gerontagogiky, vzdělávání dospělých a celoživotního vzdělávání.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. Fenomén stáří. 2. přeprac. vyd. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.

ONDRÁKOVÁ, Jana. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. Základy andragogiky. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEDO VÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.4.2015

.....

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užívá-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Oopírá-li autor takového díla sdělit svolení bez vážného důvodu, mohou ze tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá otázkou vzdělávání seniorů. Teoretická část definuje pojem stáří a stárnutí, uvádí dvě hlavní vědy (andragogiku a gerontagogiku) ve vzdělávání dospělých, popisuje metody a formy vzdělávání. V praktické části byl proveden výzkum ve čtyřech vzdělávacích střediscích Virtuální univerzity třetího věku ve Zlínském kraji. Výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření, kdy cílem bylo především zjistit motivaci a spokojenost vzdělávání na VU3V.

Klíčová slova:

Stáří, andragogika, gerontagogika, vzdělávání seniorů, celoživotní vzdělávání, metody a formy vzdělávání seniorů

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with the education of seniors. The theoretical part defines the concept of old age and aging, presents two major science (andragogy and gerontagogy) in adult education, describes the methods and forms of education. In the practical part of the research was conducted in four educational centers of the Virtual University of the Third Age in Zlínský region. The research was conducted through a questionnaire survey, the aim was to find motivation and satisfaction education VU3V.

Keywords:

old age, andragogy, gerontagogy, education of seniors, life long learning, methods and forms of education for the seniors

Děkuji touto cestou Mgr. Evě Šalenové za její pomoc, kterou mi při zpracování mé bakalářské práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli oporou v průběhu celého mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 STÁŘÍ A JEHO PERIODIZACE	10
1.1 STÁŘÍ A POTŘEBY	11
1.2 DĚLENÍ STÁŘÍ: KALENDÁRNÍ, BIOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ.....	12
1.3 STÁRNUTÍ A ZMĚNY S NÍM SPOJENÉ	13
2 VĚDA A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	15
2.1 ANDRAGOGIKA	15
2.2 GERONTAGOGIKA	17
3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČR	19
3.1 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČR	20
3.2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	20
3.2.1 Cíle vzdělávání seniorů	21
3.2.2 Bariéry ovlivňující vzdělávání seniorů.....	22
3.3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	23
4 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	25
4.1 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	25
4.2 VIRTUÁLNÍ UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	25
4.3 AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU (A3V).....	26
4.4 JINÉ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ (KURZY, ROZHLASOVÁ AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU, KLUBY AKTIVNÍHO STÁŘÍ A KLUBY DŮCHODCŮ)	27
5 SHRNU TÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
6 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	30
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	30
6.2 DRUH VÝZKUMU.....	30
6.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	30
7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT	31
8 SHRNU TÍ A DOPORUČENÍ	43
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	52
SEZNAM OBRÁZKŮ	53
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	54
SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

„Stáří nemá být koncem života, nýbrž jeho korunou.“

André Repond

Vzdělávání seniorů je v České republice stále více diskutovanou otázkou. Všichni jsou již obeznámeni s faktem, že populace stárne. Zatímco nyní lidé nad 65 let tvoří necelých 16 procent české populace, v roce 2030 budou podle odhadů představovat již čtvrtinu a za půlstoletí dokonce třetinu společnosti. Je proto velkou nutností ještě více se zaměřovat na starší populaci, podpořit aktivní zapojení starších lidí do společnosti a zlepšit tak kvalitu jejich života. V dnešní době se lidé mohou těšit lepší fyzické i duševní kondici než tomu bylo dříve. K rozvoji duševního stavu ve stáří je klíčem aktivní přístup k životu. Možnou variantou, jak se lidé ve stáří mohou zapojit a aktivně přistupovat ke stáří, je vzdělávání, a to například na Virtuálních univerzitách třetího věku. Tato bakalářská práce se bude v teoretické části zabývat a jejím cílem bude zjistit motivaci a postoje k dalšímu vzdělávání.

V teoretické části této práce se budu věnovat zpracování literární rešerše z oblasti stáří, vědy a vzdělávání, metod a forem vzdělávání seniorů. V první kapitole vymezím pojem stáří a jeho periodizaci, potřeby stáří, jeho dělení z pohledu kalendářního, biologického a sociálního. V poslední podkapitole popíšu některé změny, které se stářím nevyhnutelně přicházejí. V druhé kapitole budu charakterizovat dvě základní vědy, které se vzděláváním dospělých a seniorů zabývají, jsou jimi andragogika a gerontagogika. Další část se zaměří na metody a vzdělávání seniorů v České republice, kdy pozornost zde bude věnována i celoživotnímu učení, cílům vzdělávání a bariérám, které seniora ve vzdělávání omezují. V kapitole *Formy vzdělávání seniorů* uvedu nejznámější formy univerzit, kluby a další vzdělávací instituce, které seniorům pomáhají aktivně přistupovat ke stáří a dávají jim tak možnost dalšího vzdělávání.

Na základě zpracované literární rešerše provedu dotazníkový průzkum zaměřený na VU3V. Výstupem tohoto dotazníkového šetření bude zjištění spokojenosti účastníků s VU3V, motivace seniorů ke studiu a jejich preference zájmů v oblasti vzdělávání. Výzkumné šetření může posloužit realizátorům VU3V k lepšímu zaměření výukových oblastí pro účastníky tohoto konceptu vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A JEHO PERIODIZACE

„Obecná představa o starém člověku zdůrazňuje vnější rysy a negativní odchylky od určitého modelu člověka a upozorňuje na jeho degradaci. Je slepá k jeho vnitřnímu životu.“

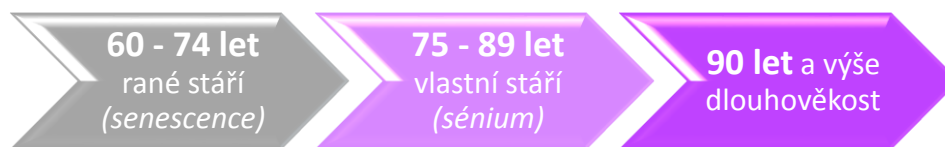
Tamara Tošnerová (Křivohlavý, 2011, s. 21)

V dnešní době se všechno mění i pohled na vyšší věk a stáří doznává proměn. Jako velký krok můžeme brát fakt, že se „rozpouštějí“ ostré hranice mezi jednotlivými etapami života a upřednostňuje se měkké kontinuum. Nepochybně tomu přispívá skutečnost, že žijeme v době permanentních změn, kdy tradice přestává hrát důležitou roli. Je závažnou otázkou, zda je to dobře, nebo ne. (Haškovcová, 2010, s. 16)

Podobně jako počátek dětství je dán narozením, tak stáří končí smrtí. Je to prostý fakt, na kterém nikdo nic nezmění. Problém nastává v okamžiku, kdy máme určit přesněji věk počátku stáří. Všechny jevy a procesy, které tvoří stáří jedince, do života vstupují postupně. Každý z jevů a procesů, tvořící stáří, má vlastní čas, kdy začne v životě člověka působit. Tato individuálnost je provázána a posilována právě jedinečností každého jedince. Stejně procesy a jevy nastupují u konkrétního jedince v určitém limitovaném věkovém rozpětí, které dokážeme odhadnout, ale v jiném individuálním věku. Na časovou rozdílnost nástupu jevů a procesů tvořících stáří má velký vliv především genetika. Velmi důležitý je životní styl, zdravotní a sociální systém, kvalita životního prostředí a také charakter práce a celá pracovní oblast. (Sak, Kolesárová, 2012, s. 14 - 15)

Haškovcová (2010, s. 20) ve své knize uvádí, že podle definice Světové zdravotnické organizace je *„stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnání s předešlými životními obdobími.“* Každý člověk ale nestárne stejně. Důležitým faktem sice je, že každý člověk stárne již od narození, ale proces stárnutí je vždy diskontinuitní. Pojem diskontinuitní si můžeme vysvětlit tak, že každý člověk stárne rychleji a pomaleji v některých obdobích svého života. Proto můžeme znát „staré mladíky“ a „mladé staříky“. Za začátek kalendářního stáří se objektivně považuje 65 let. Skutečné stáří reprezentují senioři od 75 let, zatímco „mladí senioři“ zastupují rané stáří a to ve věkové kohortě 60 – 74 let.

Haškovcová (2010, s. 20) tedy používá v současné době následující členění stáří:

Obrázek 1 Členění stáří – vlastní zpracování (Haškovcová, 2010, s. 20)

Křivohlavý (2011, s. 27) považuje za počátek stáří až věk 65 let a pojmenovává jej jako život v době důchodu; zdůrazňuje ale, že není určujícím kritériem, zda člověk pobírá, či nepobírá starobní důchod.

Již dávno nemůžeme automaticky člověka, který odejde do důchodu označit jako seniora. Pro člověka samotného, který byl po celý život zvyklý na nějaký režim a dosavadní práci je odchod do důchodu významnou událostí a velkou změnou v životě. Po odchodu do důchodu si musí hledat kompenzaci za dosavadní práci. Oporou v tomto období plném změn mu může být rodina, nebo některá ze vzdělávacích institucí (například VU3V, U3V, kluby pro seniory a jiné), kde bude moci být stále v sociálním kontaktu s lidmi stejné věkové skupiny a nebude mu tak hrozit samota. V popředí by měla být především potřeba celoživotního vzdělávání, která je jedním z důležitých faktorů života ve stáří.

1.1 Stáří a potřeby

Všichni lidé bez rozdílu věku mají potřebu být a zůstat užiteční a být za to i uznávaní. Na rozdíl od seniorů jsou tyto potřeby v mládí naplňovány alespoň částečně v pracovním procesu. Odlišnost potřeb u seniorů se tedy nijak neliší od mladších generací, je jen rozdíl v jejich naplňování a uspokojování. (Ondrušová, 2011, s. 41)

Pokorná (2010, s. 9) zdůrazňuje, že „*je důležité, abychom nahlíželi všichni, bez rozdílu věku na stáří jako na přirozenou etapu lidského života, která se nevyhne nikomu z nás.*“ Náš pohled na stáří je výrazně ovlivněn, tím jak společnost celkově na stáří reaguje. O pozitivní smýšlení na stáří by se ale měli starat také přímo senioři. Když vstoupí do třetí etapy svého života, neměli by automaticky přijmout vnucenou roli bezmocných a obtížných lidí, ale naopak by se měli snažit ukazovat, že jsou sice starší, ale jinak pořád „stejní“. (Haškovcová,

2010, s. 49). Všichni bychom měli být smířeni s tím, že budeme jednou staří a neměli bychom se této přirozené etapy života bát. Díky stárnutí populace máme čím dál tím více možností a příležitostí, jak vést plnohodnotný život i poté, co se nebudeme nacházet v produktivním věku. Měly bychom se také snažit o to, abychom zabránili diskriminaci na základě věku a negativním postojům a stereotypům ve společnosti. (Pokorná 2010, s. 9) Jak potvrzuje Čevela, Kalvach a Čeledová, (2012, s. 33), ve stáří mnozí lidé ztrácejí schopnost uspokojovat své každodenní potřeby a naplňovat plány, udržovat kontrolu nad svým životem v míře, na jako byli zvyklí. Tím se významně snižuje kvalita jejich života. Podpora těchto lidí vyžaduje pochopení a znalost jejich potřeb a preferencí, které jsou jednak individuální, jednak obecně lidské.

Každý člověk potřebuje vědět, že je důležitý a uznávaný a pro někoho potřebný. Zvláště po odchodu z pracovního procesu, kdy lidé pocítují náhlou nepotřebnost a neprospěšnost. Rozdílnost proto u znevýhodněných seniorů tkví tedy nikoliv v rozdílných potřebách, ale v odlišnosti jejich naplňování a uspokojování. Mezi nejdůležitější potřeby řadíme fyziologické (biologické), rovnou měrou jde o potřeby psychické a spirituální. Neméně důležité jsou také potřeby pocitu bezpečí, udržování vztahů, nezávislost a také smysl života. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 33)

1.2 Dělení stáří: kalendářní, biologické a sociální

V obecné rovině jsem v úvodu kapitoly popsala pojem stáří. V této podkapitole se nyní zaměřím na definování a rozdíly stáří kalendářního, biologického a sociálního.

Kalendářní stáří se řídí datem narození. Označuje tedy přesně dobu, jak dlouho je člověk na světě. Obecně je tedy považován za objektivní měřítko stárnutí. (Pokorná, 2010, s. 52) Nutno říct, že pro určení reálného stáří organismu je kalendářní stáří nedostatečným kritériem, jelikož nevystihuje individuální rozdíly jedince, na které je nutné brát zřetel.

Biologické stáří je charakteristické především nevratnými biologickými změnami, jako je změna postavy, vrásčitá a suchá kůže atd. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, st. 25) Můžeme se také setkat s přirovnáním, že starý člověk „*roste do země*“. Zhoršení nastává také u funkcí orgánů, kdy začínají mít lidé problém s cukrovkou a s onemocněním srdce. Zhoršuje se především zrak a další smyslové vnímání člověka. (Haškovcová, 2010, s. 31)

Za počátek **sociálního stáří** bereme odchod do důchodu nebo věk vzniku nároku na starobní důchod. Pro seniora je sociální kontakt v tomto období velmi důležitý. V tomto období lidé začínají ztrácet své vrstevníky a častým případem je ovdovění. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, st. 26) Častým problémem je tedy izolace seniorů a pocit osamostatnění. Pro začlenění seniora zpět do aktivního života jsou zřizovány různé kluby a vytváří se aktivity pro seniory.

1.3 Stárnutí a změny s ním spojené

Kdy člověk začíná stárnout? Na tuhle otázku není možno dát jednoznačnou odpověď. Na jedné straně se setkáváme s radikálním postojem, který chápe stárnutí jako biologický děj probíhající plynule celým životem člověka. Tento postoj říká, že stárnutí člověka začíná počítím. Na druhé straně jsou ti, kteří chápou stárnutí jako to, co se vztahuje k pozdější fázi životního běhu. Změny při vstupu do třetí fáze života jsou nevyhnutelné pro každého. Potkáme se se změnami, které mají rozdílnou důležitost a každé jsou jinak naléhavé. Může jít například o změny našeho vnějšího jednání, jako je sociální komunikace a společenský statut. (Křivohlavý, 2011, s. 19-20 a 23-24)

Přehled některých změn, které nastávají při přechodu z druhé životní fáze do třetí:

Před důchodem	Po odchodu do důchodu
stálý nedostatek času	dostatek, ba nadbytek volného času
náplň času mi stanoví někdo jiný (nadřizený)	to, co budu dělat, si stanovuji já sám
nemám čas pro sebe	mám dost času pro sebe
umění fungovat (jako kolečko ve stroji)	umění žít
spěch	uvolnění
stres a distres	eustres (příjemné vnitřní napětí)
zážitky	klid
úspěch	osobnostní dozrávání
horizontála života	vertikála života
absolutní sebe-vydávání	jít do sebe
připoutání k zaměstnání	odpoutání od práce
ponoření se do práce	ponoření se do sebe
sebe-realizace	sebepoznávání
zájem získat a mít	zájem někým být
duševní strádání	duševní naplňování

Tabulka 1 Změny způsobené odchodem do důchodu (Křivohlavý, 2011, s. 23)

Brzáková (2014, s. 31) která vyzrálé stáří pojmenovává slovem „*senium*“ popisuje změny především tělesného, duševního, ale i sociálního charakteru. Ke snížení fyzických a psychických sil ve stáří se přidávají i změny ve vzhledu jedince a nastává výrazný úbytek aktivní

svalové hmoty, metabolické změny, změna chůze a gest. Přichází také změny involuční, které se projevují při vnímání, úsudku a porozumění staršího člověka.

Jednotlivé změny ve stáří obecně rozděluje Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková a Jehlička (2012, s. 18) do celkem tří základních oblastí: fyzické, psychické a socioekonomické. Nutno dodat, že všechny oblasti jsou vzájemně propletené.

Fyzické změny (biologické) – právě fyzické změny budí (nejspíš oprávněnou) obavu ze stáří z pohledu ročníků mladších. Začínají se projevovat různé nemoci kloubů, páteře, problémy kardiovaskulárního systému a zhoršování smyslových orgánů, které přispívají k horšímu prožívání okolností světa u seniorů. Nejsou to ale jen změny spojené s nemocemi a omezeným pohybem. Mezi fyzické změny řadíme také proměnu vizuální – vrásky, šedivé vlasy atd. (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková a Jehlička, 2012, s. 18-19)

Psychické změny – mezi změny psychické jak uvádí Slavík (2012, s. 99) nepatří jen změny jako je například celková pomalost, obtíže v zapamatování a vybavování, ale přichází i úzkost, panika a deprese především ze smrti. Důležité je, aby se senior vyrovnal se všemi změnami, které již nastaly a mohou nastat.

Socioekonomické změny – za sociální změny považujeme takové, které můžeme označit častou osamělostí a izolací. Seniori začínají být více závislí na okolí, než tomu bylo v době, kdy byli v pracovním procesu. Z důvodu ztráty zaměstnání a odchodu do důchodu se sníží finanční příjem. Celkové období změny, kdy se člověk ocitá v samotě (většinou kvůli ztrátě partnera) a ztrácí příjem, je velmi těžké, a je důležité, aby si každý dokázal říct o pomoc. Společnost by neměla být k seniorům lhostejná a měla by seniory v tomto období podpořit. (Klevetová, 2008, s. 23)

2 VĚDA A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Ve vztahu k vzdělávání seniorů máme důležité především dvě vědy, a to: andragogiku, která se vzdělávání seniorů zabývá spíše velmi obecně a gerontagogiku, která je součástí andragogiky.

2.1 Andragogika

Výchova a vzdělávání dospělých má již dlouho historii, přesto Andragogika jako věda, je poměrně mladá. Jak uvádí Beneš (2014, s. 11) název andragogika je odvozen od slova „*anér, andros*“ = muž, dospělý a „*agoé*“ = vedení, výchova.

V roce 1833 dal základy nové vzdělávací disciplíny vysokoškolský učitel Alexander Knapp, který ve svém díle „Platónovo učení o výchově“ poprvé použil termín „andragogika“. Knapp se snažil odlišit nauku o vzdělávání dospělých od pedagogiky, byť prozatím jen názvem, o její hlubší rozbor se nepokoušel. O několik let později však německý filozof Johann Friedrich Herbart používání pojmu „andragogika“ striktně zavrhl tím, že vychovávaní mají být pouze děti a vzdělávání dospělých je zásahem do autonomie i integrity osobnosti a dospělý člověk se může vzdělávat jen cestou sebevýchovy a sebevzdělávání. Dosáhl tedy toho, že pojem andragogika zůstal na mnoho desítek let zapomenut. Po skončení druhé světové války vznikla nutnost vzdělávání a rozvoje dospělých. Proto byl pojem „andragogika“ téměř po jednom století znovuobjeven. Jedním z nejvýznamnějších andragogů posledních let je Peter Jarvis, který se podobně jako Malcolm Knowles zaměřil především na rozdílnost mezi pedagogikou a andragogikou. (Palán, Langer, 2008, s. 22-27)

Pojem „andragogika“ do českého slovníku vnesl jako první v roce 1990 na olomoucké katedře andragogiky Vladimír Jochman. Nahradil tak užívané pojmy „pedagogika dospělých“ a „výchova vzdělávání dospělých“ a rozšířil a zpřesnil tak význam ideologicky zdiskreditovaných pojmů. (Palán, Langer, 2008, s. 37)

Andragogiku lze charakterizovat jako vědeckou disciplínu „zabývající se veškerými procesy a souvislostmi s učením a vzděláváním dospělých“. Objektem současné andragogiky je dospělý jedinec (biologicky, psychicky, sociálně a ekonomicky zralý); předmětem je celková edukační realita dospělých. Významnou část andragogiky tvoří sociální oblast (sociální andragogika, gerontagogika)“ (Průcha, Veteška, 2014, s. 40-41).

Jak popisuje Palán ve své knize (2014, s. 11-12) použití pojmu „andragogika“ je na rozdíl od ostatních zemí, kde se více používají názvy jako vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání u nás již poměrně rozšířeno.

Andragogika jako vědní oblast výzkumu vznikla kvůli společenské poptávce po nových druzích znalostí a kvalifikací. Nevznikla tedy jen v důsledku rozvoje stávajících vědeckých disciplín, a proto se nedá považovat za odnož pedagogiky, filozofie, sociologie nebo psychologie. (Beneš, 2008, s. 31)

Na otázku: Čím se andragogika zabývá? Můžeme zjednodušeně odpovědět, že jejím předmětem je celoživotní učení a učící se dospělý.

Obrázek 2 Předmět andragogiky (Beneš, 2014, s. 56)

Hlavní definicí se v posledním desetiletí stalo učení se dospělého ve všech jeho souvislostech. Andragogika se zabývá ve čtyřech rovinách učení se dospělých pro předpoklad vyrovnání se s nároky a se změnami života. (Beneš, 2003, s. 64)

Roviny učení se dospělých:

- 1) *Makrosociální vývoj* – v této rovině se andragogika zaměřuje na význam sociálních, kulturních, politických a jiných změn, které jsou důležité pro učení se dospělých. Zde se řeší otázky nezaměstnanosti, ekonomické a společenské funkce vzdělávání dospělých, ideologické funkce vzdělávání dospělých atd.

- 2) *Institucionální a organizační zázemí vzdělávání dospělých* – otázky v této rovině se týkají především institucionalizace a organizační struktury, možnosti realizace andragogických cílů v různých organizacích atd.
- 3) *Z pohledu interakcí, didaktiky a metodiky* se andragogika zabývá analýzou procesů organizovaného učení, kdy si pokládá otázku, zda je například lepší učení individuální nebo skupinové.
- 4) *Individuální hledisko* – na téhle úrovni jde především o tvorbu identity a o možnosti plánovat vlastní vzdělávací cestu. (Beneš, 2003, s. 66)

Z důvodu odlišných potřeb vzdělávání dospělých a dětí je důležité odlišit andragogiku od pedagogiky. Andragogika jako samostatná vědní disciplína je v dnešní době velmi důležitou a potřebnou disciplínou, neboť neustále narůstá zájem o vzdělávání ze strany dospělých. Má proto velké uplatnění jak nyní, tak i v budoucnu bude velmi potřebná.

2.2 Gerontagogika

Gerontagogika je vědou, která se jako samostatná věda rozvinula v polovině 20. století a konstituuje se jako hraniční vědní disciplína na pomezí *andragogiky* jako vědy o výchovně, vzdělávací práci s dospělými a seniory, a to jak ve smyslu výchovy a vzdělávání ke stáří, učení se stárnout, tak především aktivizaci a vzdělávání ve stáří a *gerontologie* jako vědy o stárnutí a stáří. Jejím cílem je především podpora aktivního životního programu ve stáří. (Průcha, Veteška, 2014, s. 117-118) Název gerontagogika však doposud není zcela ustálen. Můžeme se setkat například se synonymem pojmu gerontagogika, gerontogogika nebo gerontopedagogika. Všechny uvedené pojmy mají společný základ, a tím je řecké „geront“ = stražec a „agógé“ = vedení. Petřková a Čornaničová (2004, s. 19) popisují předmět gerontagogiky v širším vymezení jako „*studium a systematizace poznatků týkajících se široce chápané edukace (tj. výchovy a vzdělávání) ve vztahu k seniorskému věku člověka.*“

Tak, jak uvádí Staníček (2002, s. 95) je gerontagogika vědou o „*vzdělávání ve stáří ke stáří*“. Její cílovou skupinou jsou lidé ve věku 65 let a více. Věnuje se problematice vzdělávání seniorů a podpoře aktivního životního programu ve stáří.

Stejně jako andragogika, je i gerontagogika vědou poměrně mladou. Na rozdíl od andragogiky je však vědou méně známou. Z důvodu stárnutí populace je ale třeba se začít více zabývat o vzdělávání seniorů, čímž se právě zabývá gerontagogika. Tak jak si to dnešní doba žádá, musí člověk pracovat i ve vysokém věku. Z toho důvodu musí být schopen udržet si všeobecný rozhled a udržet také krok s rozvojem technologií. Aby byl schopen tohle všechno zvládnout, musí se neustále vzdělávat. (Mühlpachr, 2008, s. 130)

Gerontagogika se řadí mezi vědy gerontologické tím, že se zaměřuje na cílovou skupinu seniorů, na edukaci ve vztahu ke stárnutí, stáří a starému člověku. Poznatky o stárnutí a stáří poskytují gerontagogice různé vědní disciplíny. Ty nejdůležitější poznatky poskytuje gerontologie, filozofie, psychologie, sociologie, politologie a další vědy o člověku. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 21)

3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČR

„Obecně metoda označuje postup vedoucí k dosažení cíle.“ (Malach, 2003, s. 7).

Za didaktickou metodu v užším pojetí Malach (2003, s. 7) považuje *„určitý postup, kterým se lektor řídí při výuce, prostředek stimulace učení dospělého“*. V širším pojetí je to pak *„postup naplňování vzdělávacích cílů pomocí optimálního zvládnutí obsahu vzdělávání, která se realizuje v rámci určité vzdělávací formy a za určitých situací a podmínek“*

Vzdělávání v České republice se začalo vyvíjet nejprve formou přednáškové metody v klubech důchodců a různých kulturních zařízení. Poprvé byl cyklus přednášek organizován na Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 1986, kdy vznikaly ucelené přednáškové bloky nazývané akademie třetího věku. (Klvetová, Dlabalová, 2008, s. 53)

Použití vhodné vzdělávací metody není vůbec jednoduchý úkol ani pro zkušené lektory. Je zde důležité brát na zřetel rozdílnost všech účastníků. Malach (2003, s. 7) ve své knize uvádí, že je obecně známo, že neexistuje ve vzdělávání jediná správná nebo univerzální metoda a je doporučeno využívat většího množství metod, navzájem je kombinovat v souladu s etapami osvojování a povahou cílů a obsahu. Podstatnou informací je, že při neřízeném vzdělávání nemůžeme mluvit přímo o metodách vzdělávání. Prostřednictvím jiných způsobů ale můžeme (například vytvářením mezilidských vztahů a uspokojováním daných potřeb seniorů) vytvářet prostředí, ve kterém dochází k nenásilnému a neformálnímu způsobu vzdělávání seniorů (např. kluby důchodců, Rozhlasová akademie třetího věku). (Dvořáková, 2007, s. 298)

Pro přehlednost a volbu dobrého výběru vzdělavatele je nutností se v metodách vzdělávání orientovat. V dnešní době máme bohatou nabídku metod, které se dále vnitřně dělí. Metody tedy můžeme třídit podle více kritérií:

- motivační, aplikační - podle fází osvojování si látky,
- analytická, syntetická - podle logického zřetele, na kterém je metoda založena,
- například autodidaktická - podle role lektora a účastníků,
- slovní a praktická - podle zdroje informací,
- praktická, teoretická - podle vztahu metody k praxi účastníků školení (Malach, 2003, s. 8).

3.1 Systém vzdělávání seniorů v ČR

V současné době je jednou nejdiskutovanější společenskou otázkou demografické stárnutí. Dle projekce ČSÚ by se měl zhruba za dvacet let průměrný věk obyvatel v České Republice rovnat 49 letům. Bude tedy nezbytné na tyto změny reagovat, a to jak z pohledu zajištění patřičné lékařské a sociální péče, tak z pohledu kvality stáří formou vzdělávání. (Alternativaplus.cz, 2015) Pro lepší přehled změny struktury obyvatelstva poslouží tabulka vytvořená Českým statistickým úřadem.

Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

Tabulka 2 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %) (Demografie.info, 2012)

Ve strategických dokumentech Evropské unie se na celoživotní učení pohlíží jak z hlediska zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů, tak z hlediska vzdělávání. Současné evropské dokumenty uplatňují pojetí komplexní ve strategickém dokumentu „Strategie udržitelného rozvoje ČR (2005)“, kde je zdůrazněn a kladen velký důraz nejen na ekonomický, ale i environmentální a sociální rozměr celoživotního učení. (Strategie celoživotního učení ČR, 2007, s. 11, 17)

3.2 Vzdělávání seniorů

V současné době se můžeme setkat s širokou vzdělávací nabídkou, pro tuto speciální cílovou skupinu, která se stále více rozšiřuje. I přes rozsáhlou nabídku vzdělání pro seniory je účast na vzdělání poměrně nízká. V roce 2011 bylo prováděno šetření podle Adult Education Survey, které ukázalo, že minimálně jedné neformální vzdělávací aktivity (tedy takové aktivity, která není ukončena získáním určitého stupně vzdělání) se v České republice účastnilo v posledních dvanácti měsících od začátku šetření pouze 20,1 % obyvatel ve věkové kategorii 55-64 let a dokonce pouze 5,4 % obyvatel ve věkové kategorii 65-69 let. (Kryštoň, Šerák a Tommczyk, 2014, s. 74)

Jak ve své publikaci uvádí Krystoň, Šerák a Tommczyk (2014, s. 77-78) měl by být proces učení u seniorů takový, kdy účastníci s podporou vzdělavatele sami konstruují své poznání na základě svých dovedností a zkušeností, které získali v průběhu života. Proces učení tedy musí být spíše aktivní. Pro vzdělavatele je tedy důležitým úkolem vytvořit prostředí, kdy budou účastníci vzdělání aktivně při učení využívat již osvojené znalosti, kterými budou podporovat schopnosti kritického myšlení. Jelikož starší dospělí tvoří ve vzdělávání rozdílné skupiny, které jsou dány odlišným životním stylem, osobnostními charakteristikami, předchozím vzděláním a především rozdílností v oblasti fyzické a psychické kondice, měl by vzdělavatel vzdělávacích aktivit poskytovat maximální možnou nabídku témat vzdělávání, která budou mít pro účastníky smysl.

3.2.1 Cíle vzdělávání seniorů

V seniorském věku není cílem vzdělávání, které vede k získávání vědomostí a dovedností, předpokladem pracovního výkonu. Jedinec v seniorském věku se vzdělává především proto, aby si rozvíjel schopnosti, obohatil si znalosti a rozvinul svou osobnost k seberealizaci. V procesu stárnutí jedinec klade větší důraz na vnitřní smysl činnosti a na duchovní stránku žití. Cílem a smyslem vzdělávání seniorů je především jednodušší přizpůsobení se změnám a způsobu života, udržení tělesné i psychické kondice, obohacování života a jeho kultivace a v neposlední řadě také pomoc při orientaci v dnešním rychle se měnícím světě. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 63-64) Obsah vzdělávání by měl tedy především odpovídat zájmům vzdělávajících se seniorů a respektovat jejich potřeby. Podle období, ve kterém se senioři zrovna nachází, zmiňují Krystoň, Šerák a Tomczyk (2014, s. 74) tři fáze. Za počáteční fázi považují *preseniorskou edukaci*, kdy se člověk teprve na stáří připravuje, následuje *vlastní edukace seniorů* a polední, fázi, která souvisí s mezigeneračním porozuměním je *proseniorská edukace*.

Vzdělávání seniorů tak jak jej rozděluje Haškovcová (2010, s. 129) plní celou řadu důležitých funkcí. Jde například funkci *preventivní*, ve které jde o pozitivní ovlivnění kvality života ve stáří, funkci *rehabilitační*, která rozvíjí duševní síly seniorů, *posilovací* funkce - přispívá k rozvoji zájmů i schopností seniorů a k podpoře jejich aktivity, *komunikační* funkce je poslední neméně podstatnou funkcí, která pomáhá seniorům rozvíjet přátelské vztahy.

Některá doporučení, která vedou ke vzdělávacím cílům u seniorů, nám uvádí Petříková a Čornaničová:

- musíme respektovat psychofyzické změny, které stárnutí doprovází,
- pro každý seniorský věk se musí uplatňovat formy edukace a normy, které jsou pro ně vhodné,
- je taktéž nezbytné poskytovat emoční podporu, dostatek prostoru pro komunikaci problémů a naslouchání každému účastníkovi vzdělávání,
- podporovat vzdělávacími aktivitami kreativní a nezávislý život v seniorském věku. (Petříková, Čornaničová, 2004, s. 66)

3.2.2 Bariéry ovlivňující vzdělávání seniorů

Faktorů, které brání seniorům vzdělávání podle svých představ je celá řada. Některé jsou méně závažné a některé, například bariéry zdravotní, vytváří velké omezení pro vzdělávání seniorů ne-li úplné znemožnění se vzdělávat.

V obecném pojetí můžeme podle Krystoně, Šeráka a Tomczyka (2014, s. 66) bariéry členit na:

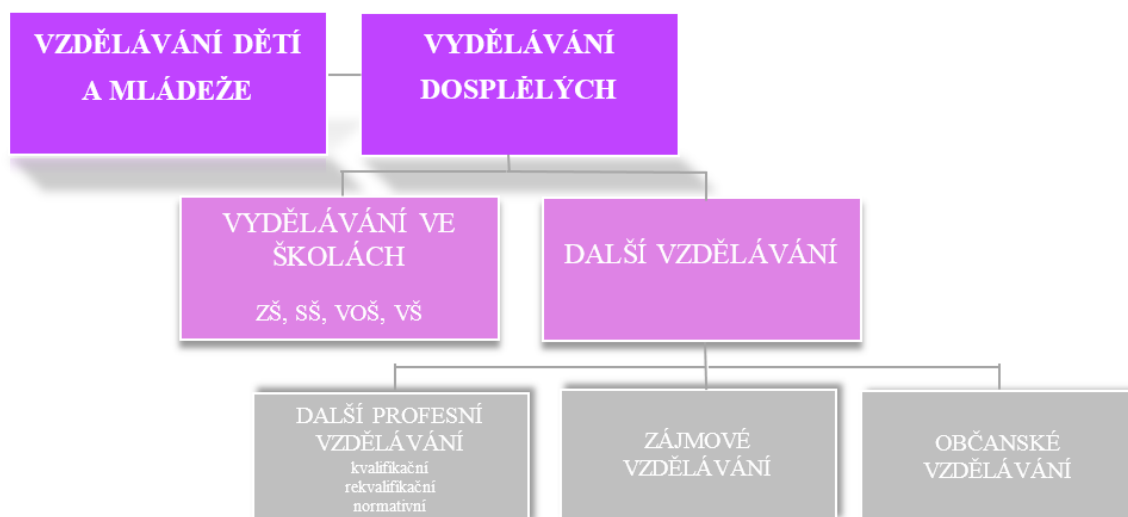
- **Situační** – mezi nejčastější situační bariéry můžeme zařadit nedostatek finančních prostředků a špatnou dopravní obslužnost. Jsou to tedy takové bariéry, které vyplývají z aktuální životní situace jedince.
- **Institucionální** – za vzniklé bariéry v tomto případě nemůže přímo účastník, ale chyba je z velké části na straně poskytovatelské organizace. Může jít například o špatnou informovanost organizací o vzdělávacích kurzech, nedostatek vhodných kurzů.
- **Dispoziční** – jde o bariéry, které se týkají psychické a fyzické kondice jedince. Účastník má například obavy, že by studiu nezvládl, je přesvědčen, že vzdělávání pro něj již nemá smysl. Senioři s takovým přesvědčením si neuvědomují, že vzdělávání přispívá a zvyšuje fyzickou i intelektuální sílu a zajišťuje jim tak kvalitnější a důstojnější život. (Krystoň, Šerák a Tommczyk, 2014, s. 75)

3.3 Celoživotní vzdělávání

Celoživotní vzdělávání (lifelong learning) můžeme chápat jako veškeré nepřerušované učení „od kolébky do hrobu“. Představuje koncepční změnu pojetí vzdělávání, kdy umožňuje člověku kdykoli během života získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami. Díky rychlosti a dynamice změn, které dnešní svět přináší, vznikla potřeba celoživotního vzdělávání a učení. (Palán, Langer, 2008, s. 101)

Každý člověk by měl brát stáří jako přirozenou etapu života. Tím, že stáří dokáže přijmout, zvyšují se mu šance na důstojný závěr své životní cesty. V současné společnosti může spousta lidí chápat celoživotní vzdělávání (tak jako módu nebo chirurgické „zkrášlující“ zákroky) jako nástroj prodlužování aktivního věku, který dává šanci „*starým nezestárnout a tím odpovídat požadavkům moderního sociálního života*“. Právě tohle smýšlení je ale častou chybou v dnešní společnosti a lidé by si měli uvědomit, že tím, že odmítají stáří, odmítají také všechny přednosti, které jim stáří může nabídnout. (Krystoň, Šerák a Tommczyk, 2014, s. 142)

Pojem celoživotní vzdělávání se tedy netýká jen dospělého člověka. Může jít například i o mladistvého, který je po ukončení povinné školní docházky registrován na úřadu práce a po čase je vyslán na rekvalifikační kurz.

Obrázek 3 Celoživotní vzdělávání – vlastní zpracování (Palán, Langer, 2008, s. 95)

Pro všechny, kteří se celoživotním vzděláváním zabývají, je známé, že systém celoživotního učení zahrnuje:

Formální vzdělávání – je realizováno ve vzdělávacích institucích a zahrnuje získávání navazujících stupňů vzdělávání, kdy po jejich úspěšném ukončení je potvrzováno příslušným osvědčením.

Neformální vzdělávání – realizuje se mimo formální vzdělávací systém (v soukromých vzdělávacích institucích, nestátních neziskových organizacích aj.). Zaměřuje se na získání dovedností a kompetencí, které vzdělávajícímu se jedinci pomáhají zlepšit jeho pracovní a společenské uplatnění. Zpravidla nevede k získání formálního stupně vzdělání.

Informální učení – je neorganizované a institucionálně nekoordinované. Jedinec získává vědomosti na základě každodenních činností bez jasného záměru se vzdělávat. Vědomosti tak získává například sledováním televize, čtením novin, návštěvou kulturních akcí apod. (Palán, Langer, 2008, s. 101 - 102)

I když víme, že všechny tři formy jsou nerozdělitelné a navzájem se prolínají, můžeme s přesností určit, kdy v jakém období člověka jaká forma vzdělávání převažuje. Informální učení je hned na počátku věku, tedy ve věku předškolním. Následuje školní věk, kde převažuje formální typ učení, v dospělosti se jedná o učení neformální a informální učení nastává opět ve stáří. V posledních letech ale nastává změna a ve stáří se stále častěji objevuje učení neformální.

Současný koncept celoživotního učení přikládá menší význam školským institucím a upřednostňuje význam institucí, které se zabývají neformálním vzděláváním a informálním učení v různých prostředích. Upřednostňuje takové cíle, které jsou spojené s programy celoživotního učení. Základem ve vzdělávání se stávají partnerství v rámci občanské společnosti a rozložení odpovědnosti mezi státem, obcemi, občanskými sdruženími apod. Úloha státu již není natolik významná. (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 14)

4 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Z hlediska udržení si kondice jak psychické tak i fyzické, existuje pro seniory mnoho vzdělávacích zařízení a institucí, které jim napomáhají k udržení sociálního kontaktu, získávání nových znalostí a přehledu v rychle se měnícím světě. V této kapitole se proto zaměřím na některé formy vzdělávání dospělých v České republice, a to od té nejvíce rozsáhlejší a nejnáročnější jakou je Univerzita třetího věku, až po zábavné formy studia jak je tomu například v klubu důchodců.

4.1 Univerzity třetího věku

Za vůbec první univerzitu třetího věku v České republice je považována U3V v Olomouci, která vznikla ve školním roce 1986/7. Nutno ale dodat, že skutečným zřizovatelem seniorského vzdělání se stala olomoucká univerzita v roce 1991, do té doby byl garantem Československý červený kříž. (Haškovcová, 2010, s. 130)

Univerzity třetího věku, které jsou nejnáročnějším způsobem vzdělávání seniorů u nás se od ostatních forem osvětových a vzdělávacích aktivit seniorů odlišují tím, že vzdělání probíhá na vysokoškolské úrovni a na akademické půdě. Univerzity třetího věku si kladou za cíl především zlepšit kvalitu života seniorů, prohloubit sebepoznání a pomoci seniorům získat potřebný nadhled v současném rychle se měnícím prostředí. (Muhlpachr, 2009, s. 141)

Univerzitu třetího věku může navštěvovat takový člověk, který je v důchodovém věku a dokončil úplné střední vzdělání s maturitou. Tím se také U3V liší od jiných vzdělávacích aktivit, kde postačí základní dosažené vzdělání.

Ve smyslu zákona č 111/1998 Sb. nejsou účastníci Univerzity třetího věku studenti, mají ale statut posluchače vysoké školy. Po úspěšném absolvování všech semestrů (standardní délka studia jsou tři roky) nezískají účastníci akademický titul, ale potvrzení o jejím absolvování. (U3v.vspj.cz, 2013)

4.2 Virtuální univerzity třetího věku

Účastníci VU3V jsou po dobu svého studia evidováni v centrální databázi České zemědělské univerzity v Praze, která je zároveň garantem studijního programu a organizačním garantem

VU3V. Účastníci vzdělání nemají ze zákona statut studenta. Studia se mohou účastnit osoby se statutem důchodce, invalidní důchodci bez rozdílu věku a lidé kategorie 50+. (E-senior.czu.cz, 2015)

Velkou výhodou VU3V je, že umožňuje přístup k vysokoškolskému zájmovému studiu těm lidem, kteří se z různých důvodů nemůžou zúčastňovat prezenčních přednášek U3V na akademické půdě vysokých škol a univerzit. Nejčastějšími problémy, které seniorům znemožňují prezenční studium, jsou zdravotní problémy, vzdálenost a finanční náklady na dopravu. Rozdílem VU3V oproti klasickým U3V je to, že využívají nové komunikační technologie a internet pro výuku. Výuka má prvky distančního vzdělávání a e-learningu. Systém výuky je tedy založen na přednáškách natočených vysokoškolskými lektory. Po skončení přednášky následuje diskuse účastníků a sdělování svých názorů a postojů k danému tématu. Povinností, každého je po výukové hodině úspěšně napsat test, pokusů na jeho správné vyplnění mají neomezené množství. Výhodou je to, že účastníci také mají, neustálí přístup k opětovnému přehrávání si přednášky z pohodlí domova. (E-senior.czu.cz, 2015)

Po ukončení každého semestru za splnění daných podmínek studia VU3V proběhne slavnostní ukončení, na kterém senioři obdrží Pamětní list o absolvování daného semestru. Po splnění studijních povinností a absolvování 6 individuálních kurzů je účastník pozván na slavnostní promoci v aule České zemědělské univerzity v Praze. (E-senior.czu.cz, 2015)

4.3 Akademie třetího věku (A3V)

Na rozdíl od Univerzit třetího věku klade Akademie třetího věku na svého posluchače menší nároky (účastníci neskládají na začátku ani v průběhu studia žádné zkoušky a nejsou hodnoceni). Bylo by ale chybou je považovat za méněhodnotné než například U3V. Nerealizuje se na akademické půdě, ale v organizacích jako jsou například Městské knihovny, Červený kříž, kulturní domy a jiné. Výuka se uskutečňuje jak formou přednášek, tak i formou různých exkurzí, diskusí a sportovních aktivit. Důvodem jejich zakládání je nedostatečná nabídka vysokých škol v okolí. (Šerák, 2009, s. 198)

4.4 Jiné formy vzdělávání seniorů (kurzy, Rozhlasová akademie třetího věku, Kluby aktivního stáří a kluby důchodců)

Kurzy - za kurz se obecně považuje krátkodobá zájmová a vzdělávací aktivita. Setkat se můžeme i s kurzem jednodenním. Mohou být zpoplatněny, nebo zcela zdarma. Kurzy mají většinou formu přednášek a studijních úkolů. Nejčastější nabídkou kurzů, s jakou se mohou senioři setkat, jsou: počítačové kurzy, jazykové kurzy, kurz zájmových činností.

Rozhlasová akademie třetího věku (RATV) - Již od roku 1997 se na vlnách Českého rozhlasu 2 - Praha vysílá jako samostatný pořad „Rozhlasová akademie třetího věku“. Při této zvláštní formě vzdělávání mají posluchači příležitost, absolvovat vzdělávací cykly různého zaměření - od psychologie přes botaniku po historii a sociální komunikaci. (Šerák, 2009, s. 198)

Kluby aktivního stáří (KLAS) – hlavní náplní klubu je sdružování občanů, jejich pravidelné setkávání, sdílení dovedností a zážitků, rozvoj paměti a další. KLAS pomáhá seniorům udržovat si svou samostatnost a soběstačnost. (crsp.cz, 2015)

Kluby důchodců – jsou pořádány městy a městskými částmi velkých měst. Kluby se snaží především o příjemné využití volného času důchodců formou besed, zájezdů, kroužků, přednášek a školení, ručních prací a vaření. Správný klub má být místem zábavy, vzdělávání i odpočinku. (Klub důchodců, 2015)

5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V teoretické práci jsem se zaměřila na pojem stáří a jeho periodizaci, potřeby a změny, které stáří přináší a dělení stáří, ve kterém se většina autorů shodne, že se dělí na kalendářní, biologické a sociální. Charakteristika základních pojmů byla důležitá pro ujasnění si faktů a skutečností, které stáří obnáší. Další kapitolu jsem věnovala charakteristice dvěma základním vědám, které se vzděláváním dospělých zabývají. Andragogika, která je vědou pro veřejnost známější a gerontagogika, o které toho lidé příliš nevědí. Většina lidí jen dokáže stručně říci, že jsou to vědy, které se zabývají vzděláváním dospělých. Ve třetí kapitole jsem se zabývala metodami vzdělávání seniorů, u kterých je důležité si uvědomit, že jejich výběr pro použití není tak jednoduchý, a při vzdělávání seniorů proto musíme brát na zřetel to, že senioři jsou velmi heterogenní skupinou. V podkapitole System vzdělávání seniorů v ČR jsem uvedla některé z dokumentů, které se vztahují ke vzdělávání seniorů. Zmínila jsem se zde také, proč je důležité se vzděláváním seniorů zabývat. Je důležité znát cíle vzdělávání seniorů, kdy není překvapivým zjištěním, že v tomto období je hlavním cílem především pocit udržení si tělesné i psychické kondice. Častými bariérami ve vzdělávání dospělých jsou bariéry situační, institucionální a dispoziční. Popsala jsem také koncept celoživotního vzdělávání, do kterého vzdělávání seniorů patří. V poslední kapitole jsem se věnovala formám, kde jsem podrobněji popsala ty nejznámější a nejrozšířenější, které v ČR máme. Za důležité považuji především dát možnost seniorům vzdělávat se a tyto formy jim to umožňují ve všech směrech. Nabízejí nejen širokou škálu kurzů a seminářů, které se zabývají obsáhlými tématy, ale i možností se studia účastnit při bariérách jako je například zhoršený zdravotní stav (např. při studiu na VU3V mají účastníci možnost si přednášky přehrávat z pohodlí domova).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Ve výzkumné části bakalářské práce jsem se zaměřila na vzdělávání seniorů prostřednictvím Virtuální univerzity třetího věku, která prozatím není tak známou formou vzdělávání, jako je například Univerzita třetího věku. Svými 174 konzultačními středisky po celé České republice se ale neustále rozšiřuje a stává se tak populární pro širokou část seniorské populace.

6.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Cílem dotazníkového šetření bylo zjištění preferencí účastníků konceptu VU3V. Dále se dotazník zaměřoval na oblast motivace a spokojenosti vzdělávání touto formou. Účastníci byli dotazováni také na kvalitu a úroveň výukových pomůcek, uplatnitelnost získaných znalostí v praxi, apod. Výstupem dotazníkového šetření je zjištění vhodných a preferovaných kurzů seniory, motivace ke vzdělání a hodnocení kvality a spokojenosti s VU3V. Získané poznatky by mohly vést ke zkvalitnění výuky v rámci VU3V v budoucnu.

6.2 Druh výzkumu

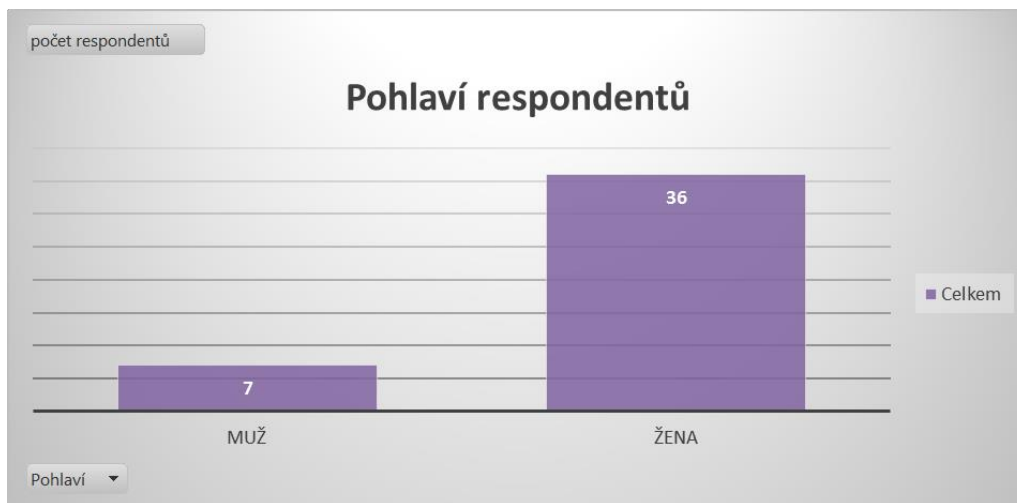
Výzkum byl proveden formou anonymního a dobrovolného dotazníkového šetření, jakožto součást kvantitativního výzkumu. Podstatu kvantitativního výzkumu definují Švaříček a Šedová (2007, s. 22) jako „*jasně definovaný výběr proměnných, sledování jejich rozložení v populaci a měření vztahů mezi nimi.*“ Dotazníková metoda je nejvíce frekventovanou metodou při zjišťování dat, při které se nám podaří v krátkém čase získat velké množství odpovědí. Dotazníky byly účastníkům vzdělávání předány osobně v listinné podobě v rámci z některých vybraných přednášek. V dotazníku byly použity především otázky uzavřené, které byly jak dichotomické, tedy na výběr měli respondenti ze dvou odpovědí, tak polytomické, kdy jsem předložila respondentům na výběr více možností odpovědí. Dotazníky byly distribuovány od ledna do března roku 2015.

6.3 Výzkumný vzorek

Jelikož VU3V je poměrně novou metodou ve vzdělávání seniorů, není v okolí zlínského kraje mnoho konzultačních středisek. Z tohoto titulu byly vybrány obce a města v okrese Uherské Hradiště a okrese Zlín, konkrétně: město Uherské Hradiště, město Zlín, město Napajedla a obec Spytihněv. Výzkumným vzorkem jsou tedy účastníci VU3V ve výše vybraných městech. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 43 respondentů a jejich návratnost byla 100%.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

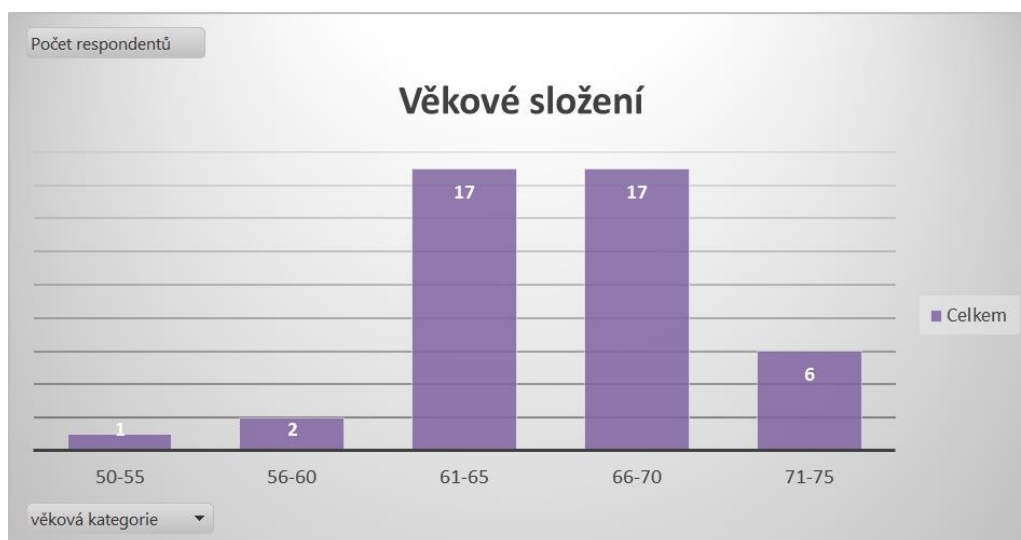
Otázka číslo 1: Pohlaví

Graf 1 Pohlaví respondentů (vlastní zpracování)

První otázkou bylo zjištění složení respondentů podle pohlaví. Výzkum ukazuje razantní zastoupení žen ve vybraných VU3V. Z celkového počtu je zastoupeno 7 mužů (16,28 %) a 36 žen (83,72 %).

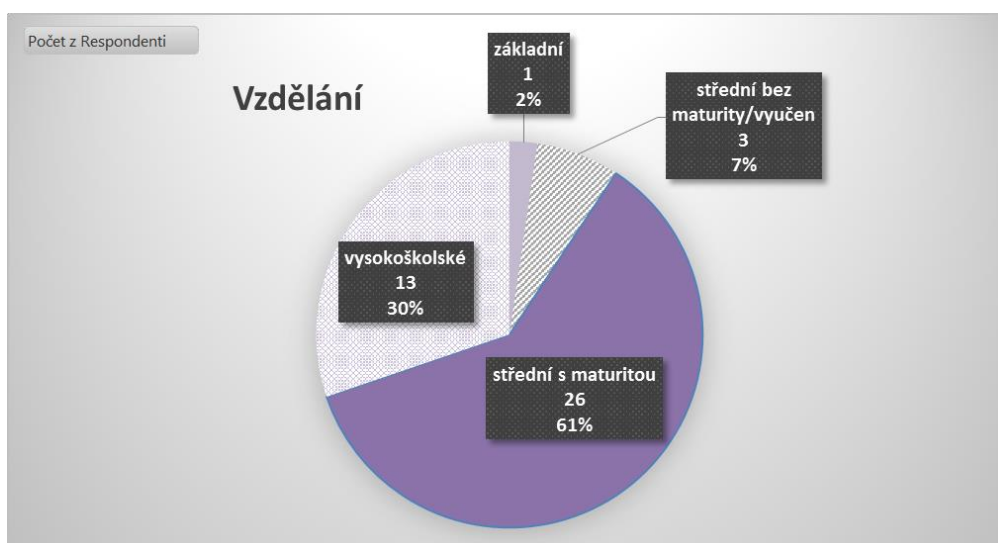
Otázka číslo 2: Jaký je Váš věk?

Graf 2 Věkové složení (vlastní zpracování)

Druhá otázka nám dává přehled o věkovém složení seniorů. Z důvodu omezení věkem studia na VU3V od 50 + jsem rozčlenila 5 věkových skupin. Z celkového počtu respondentů, je nejvíce účastníků (celkem 39,53 %) ve věkovém rozmezí 61-65 let. Stejně procento účastníků je ve věkovém rozmezí 66-70 let. V nejnižší věkové kohortě (50-55 let) byl pouze jeden účastník, tj. 2,33 %.

Otázka číslo 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

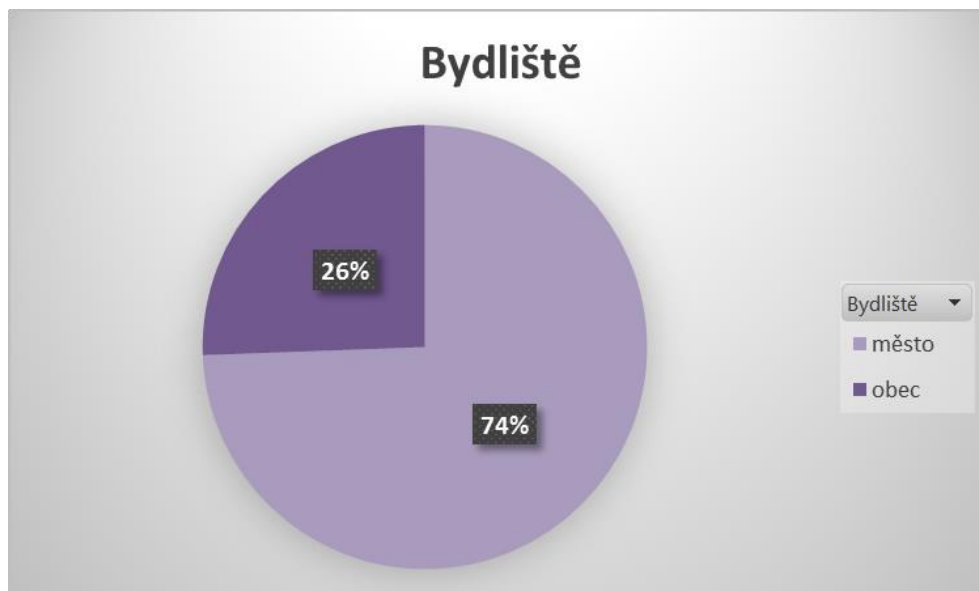

Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání (vlastní zpracování)

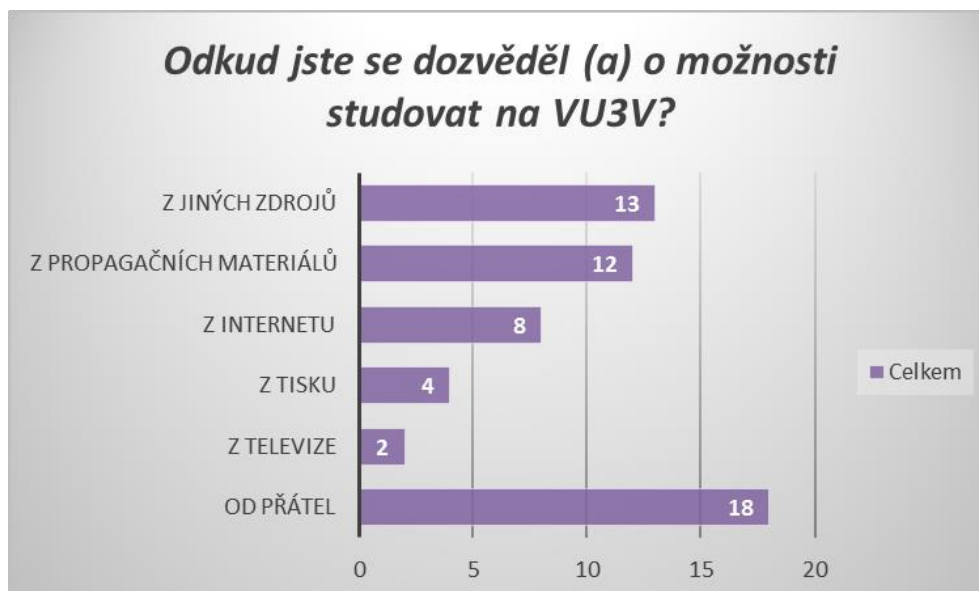
Nejvyšší počet respondentů má střední školu ukončenou maturitou (60,47 %). Vysokoškolské vzdělání má 13 účastníků (30,23 %), 3 lidé (7 %) uvedli jako své nevyšší dosažené vzdělání střední bez maturity/vyučení a základní vzdělání má pouze jeden respondent (2 %).

Otázka číslo 4: Bydliště

Vzhledem k tomu, že dotazníky byly rozdány v jedné obci a třech městech, uvedlo jako své bydliště město 74 % respondentů a z obce bylo 26 % respondentů.

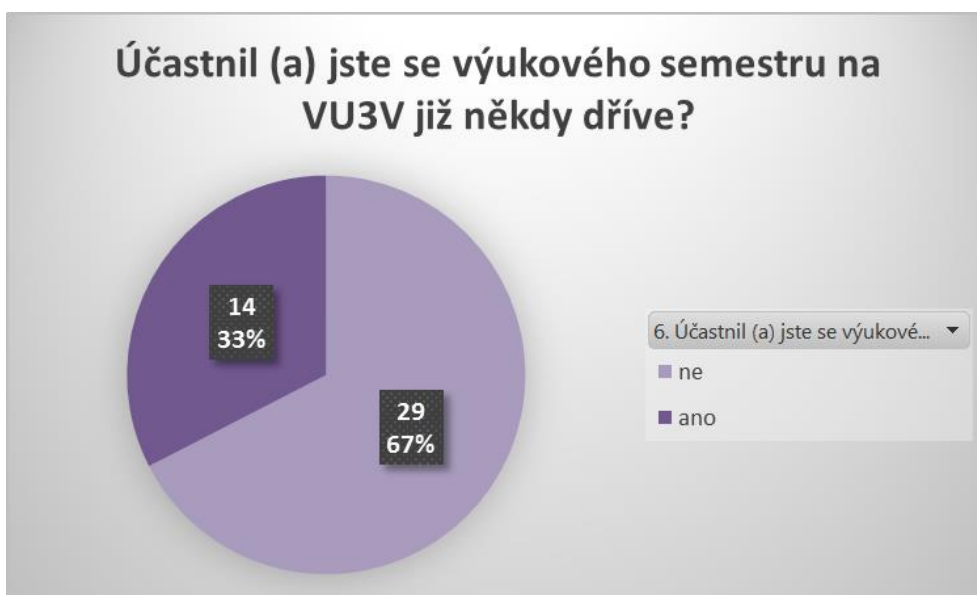
Graf 4 Bydliště (vlastní zpracování)

Otázka číslo 5: Odkud jste se dozvěděl (a) o možnosti studovat na VU3V?

Graf 5 Odkud jste se dozvěděl (a) o možnosti studovat na VU3V?

Hlavním zdrojem prvotní informace o možnosti vzdělávání byli přátelé. Přátele jako zdroj uvedlo celkem 13 respondentů (celkově 42 %) jako druhé nejčastější zdroje byly uvedeny jiné zdroje, z toho: 5 účastníků uvedlo jako další zdroj knihovnu, ve které přednáškové cykly probíhají, 2 uvedli jako zdroj klub aktivních seniorů a 1 člověk se o vzdělávání dozvěděl v místním zpravodaji. Třetím nejčastějším zdrojem byly propagační materiály (28 %). Zdroj informací – internet uvedlo 19 %, tisk 9% a nejméně zastoupená propagace byla prostřednictvím televize 5 %.

Otázka číslo 6: Účastnil (a) jste se výukového semestru na VU3V již někdy dříve?

Graf 6 Dřívější výuka na VU3V (vlastní zpracování)

Další otázkou bylo zjistit, jestli účastníci již někdy dříve navštívili VU3V. Většina, tedy 29 účastníků (67 %) se výukového semestru účastnila dříve. 14 respondentů (33 %) uvedlo, že se výuky na VU3V dříve neúčastnilo. Co bylo hlavní překážkou dřívější neúčasti na VU3V je uvedeno v následujícím grafu.

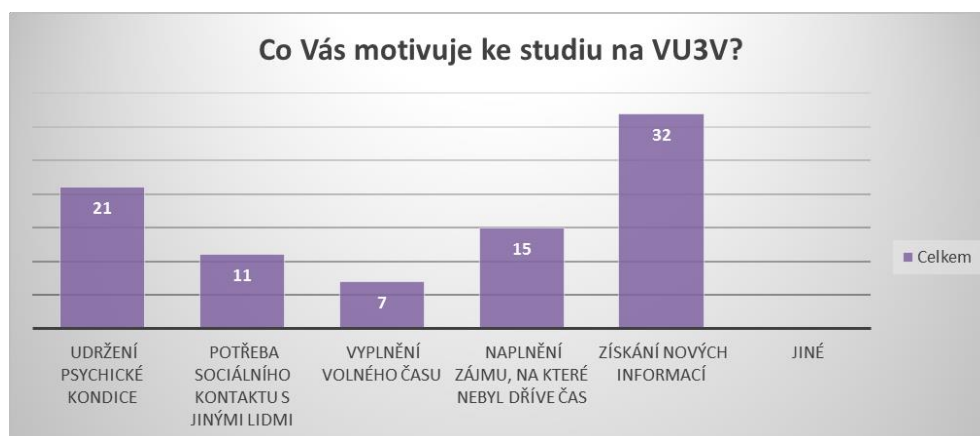
Otázka číslo 7: Pokud jste odpověděl (a) na předchozí otázku záporně, co bylo hlavní překážkou Vašeho nezájmu o studium na VU3V?

Graf 7 Překážky dřívějšího nezájmu o studium na VU3V (vlastní zpracování)

Hlavním nedostatkem, proč se účastníci neabsolvovali již dříve studium na VU3V, je malá informovanost o možnostech vzdělávání (21 respondentů). Tato překážka, kterou uvedlo celkem 21 respondentů, převažuje velkou měrou nad ostatními překážkami dřívějšího nezájmu o studium. 7 respondentů uvedlo jiné důvody, z toho: 2 respondenti uvedli jako nezájem o studium na VU3V současné studium na jedné z U3V a jeden za dřívější nezájem uvedl pracovní vytíženost.

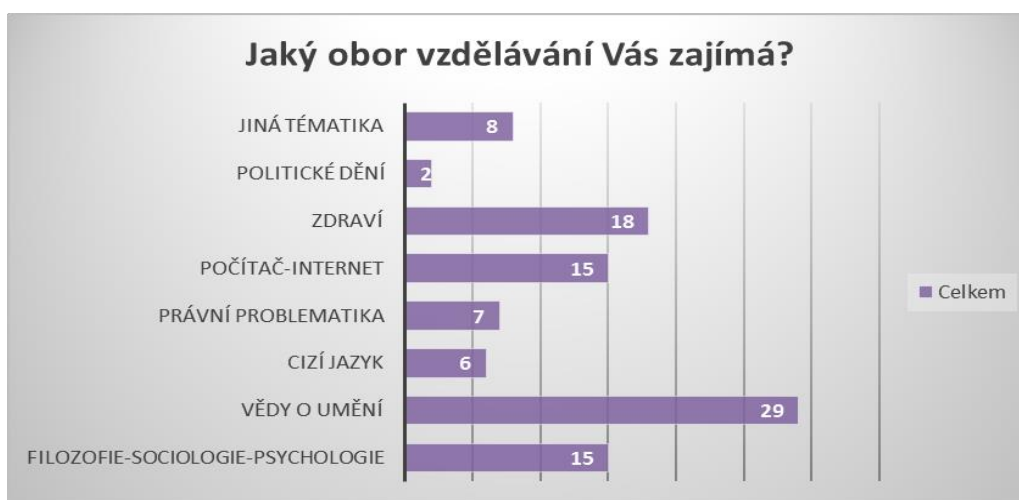
Otázka číslo 8: Co Vás motivuje ke studiu na VU3V?

Graf 8 Motivace ke studiu na VU3V (vlastní zpracování)

Největší motivací pro účastníky bylo získání nových informací, které uvedlo 32 lidí, následujícím motivem bylo udržení psychické kondice – 21 respondentů. Potřebu naplnění zájmu, na které nebyl dříve čas, uvedlo jako svou motivaci ke vzdělání 15 respondentů. Po potřebě sociálního kontaktu s jinými lidmi formou vzdělávání na VU3V touží 11 účastníků. Vyplnění volného času formou vzdělání na VU3V bylo motivací pro 7 účastníků.

Otázka číslo 9: Jaký obor vzdělávání Vás zajímá?

Graf 9 Zájem o obory ve vzdělávání na VU3V (vlastní zpracování)

Z uvedeného grafu je patrné, že u seniorů je zájmová škála dost vysoká. Největší zájem je o vědu a umění (29 odpovědí respondentů). V tomto případě se tedy nepotvrzuje zcela přesně Palánovo tvrzení (2002, s. 179), že: „v popředí zájmu je snaha o udržení si optimálního, tělesného a duševního zdraví“. O obor zdraví, projevilo zájem celkem 18 respondentů. Následoval počítač – internet (15 respondentů). Celkem 8 účastníků uvedlo, že by mělo zájem o jinou tematiku. V tomto případě se slovně vyjádřili pouze dva účastníci. Jeden uvedl, že by měl zájem o obor fotografování a druhý o astronomii. Nejmenší zájem ze strany účastníků je o obor politického dění, který uvedli pouze dva respondenti.

Otázka číslo 10: Uplatníte poznatky získané na VU3V i v běžném životě?

Graf 10 Uplatnění poznatků z VU3V v běžném životě (vlastní zpracování)

Realizátory kurzu by jistě potěšilo zjištění, že poznatky získané na VU3V jsou pro 84 % účastníků užitečné nejen teoreticky, ale dokáží je uplatnit i v běžném životě. Pouze 16 % uvedlo, že poznatky, které formou tohoto studia prozatím získaly a získají, pro ně nesou uplatnitelné v běžném životě. To, v jaké oblasti byly účastníkům poznatky z VU3V přínosem i v běžném životě uvádím v následujícím grafu.

Otázka číslo 11: Pokud jste odpověděl (a) na předchozí otázku kladně, specifikujte oblast, ve které Vám bylo vzdělávání přínosem i v běžném životě.

Graf 11 Oblast, ve které bylo vzdělávání přínosem

Nejvíce účastníků (27) uplatnilo poznatky z oblasti umění, následovalo rozšíření znalostí užitečné v běžném životě, a to z oblasti zdravotní (19 účastníků). Protože v rámci celorepublikového vzdělávání na VU3V neproběhl žádný kurz cizího jazyka, (i když v rámci jiného kurzu se mohli účastníci něco z jazyků přiučit) pouze dva lidé uvedli za přínos v běžném životě rozšíření jazykových znalostí.

Otázka číslo 12 (otevřená): Jaké další činnosti v oblasti vzdělávání na VU3V byste rádi ocenili a přivítali?

Odpovědělo celkem 9 respondentů. Otázka směřovala ke snaze posílit a vylepšit možnosti vzdělávání. Nejčastěji uvedli účastníci větší potřebu návštěv, exkurzí a výjezdů ke konfrontaci získaných znalostí. Co se týká rozšíření oborů, uvítali by kurzy na téma: zdravotní, ochrana přírody a technologické obory. Jeden respondent uvedl, že by se rád dozvěděl něco více o „architektonickém slohu, gotice, renesanci a románském stylu, včetně historických, egyptských, řeckých, babylonských a římských poznatků, případně Číny, Japonska, Indie.“

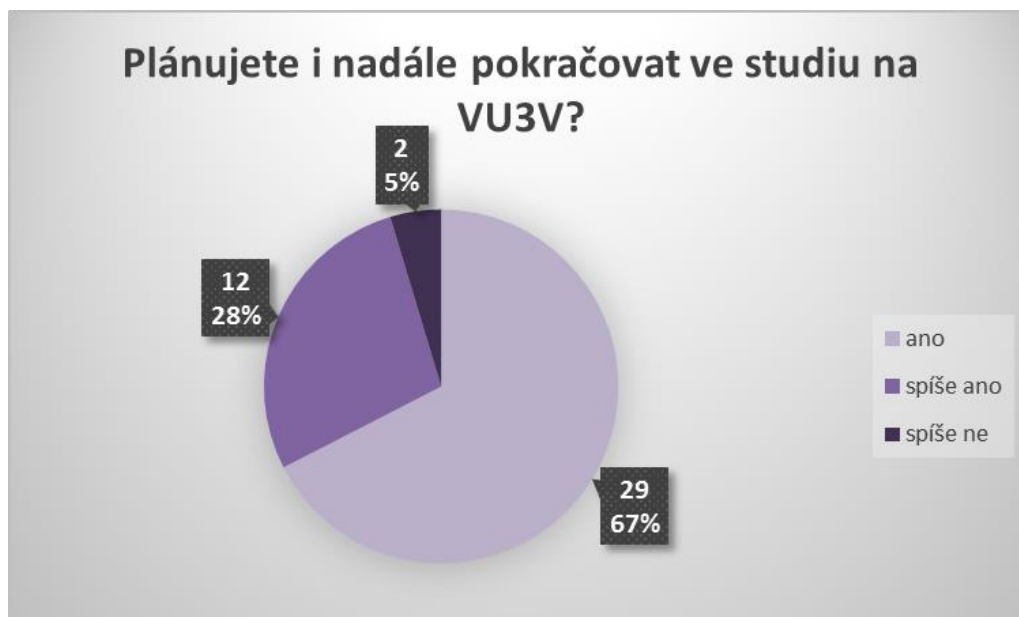
Otázka číslo 13: Jak hodnotíte kvalitu výukových pomůcek? (videa, pracovní listy atd.)

Graf 12 Kvalita výukových pomůcek (vlastní zpracování)

Cílem otázky bylo zjistit, jestli mají účastníci vzdělání na VU3V dostatek výukových pomůcek a jaká je jejich kvalita. Kvalitu výukových pomůcek ocenilo 67 % účastníků na velmi dobrou a jako dobrou celkem 33 %. Nikdo z účastníků nebyl toho názoru, že by kvalita výukových pomůcek byla slabší.

Otázka číslo 14: Plánujete i nadále pokračovat ve studiu na VU3V?

Graf 13 Pokračování ve studiu na VU3V (vlastní zpracování)

Dobrou zprávou pro realizátory VU3V je fakt, že 67 % účastníků je nakloněno k dalšímu studiu na VU3V. Jako odpověď „spíše ano“ si vybralo 28 % respondentů a pouze dva respondenti (5 %) o další studiu na VU3V neprojeví zájem.

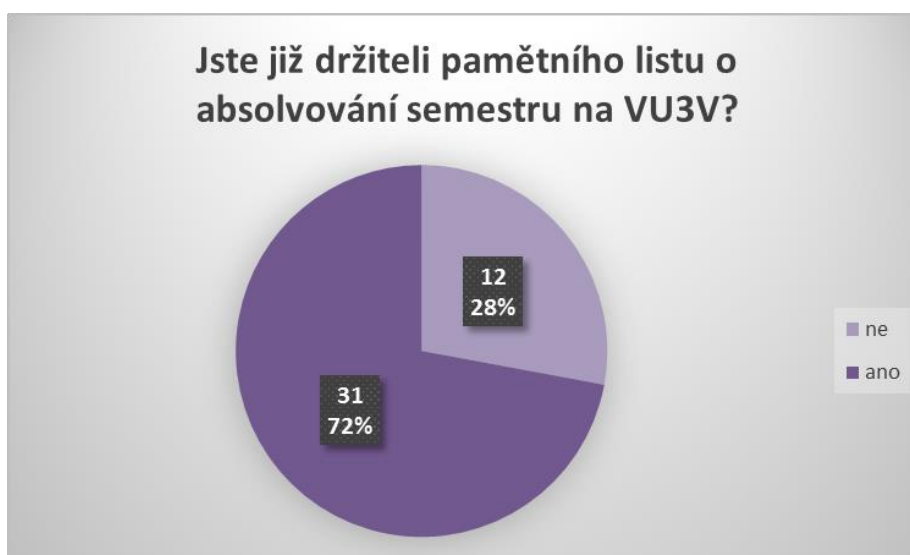
Otázka číslo 15: Jak hodnotíte úroveň VU3V, kterou navštěvujete?

Graf 14 Hodnocení úrovně navštěvované VU3V

O tom, že jsou účastníci spokojeni s VU3V kterou navštěvují, potvrzují jejich odpovědi, kdy 77 % uvedlo úroveň jako velmi dobrou a 23% jako dobrou. Nikdo z účastníků není toho názoru, že by úroveň VU3V byla „spíše slabší“.

Otázka číslo 16: Jste již držiteli pamětního listu o absolvování semestru na VU3V?

Graf 15 Počet držitelů pamětního listu o absolvování semestru na VU3V

Otázka sloužila také jako kontrolní pro otázku číslo 6 (Účastnil (a) jste se výukového semestru na VU3V již někdy dříve?). Výsledky se nám zde ale mírně rozcházejí. Držitelé pamětního listu je 31 účastníků (72 %), přičemž již někdy dříve se účastnilo výukového semestru na VU3V 33 účastníků. Můžeme se tedy domnívat, že dva lidé i přes to, že dříve kurz navštěvovali tak nesplnili všechny dané podmínky pro absolvování semestru na VU3V a proto jim nemohl být udělen pamětní list. Pamětní list zatím nezískalo 12 účastníků (28 %).

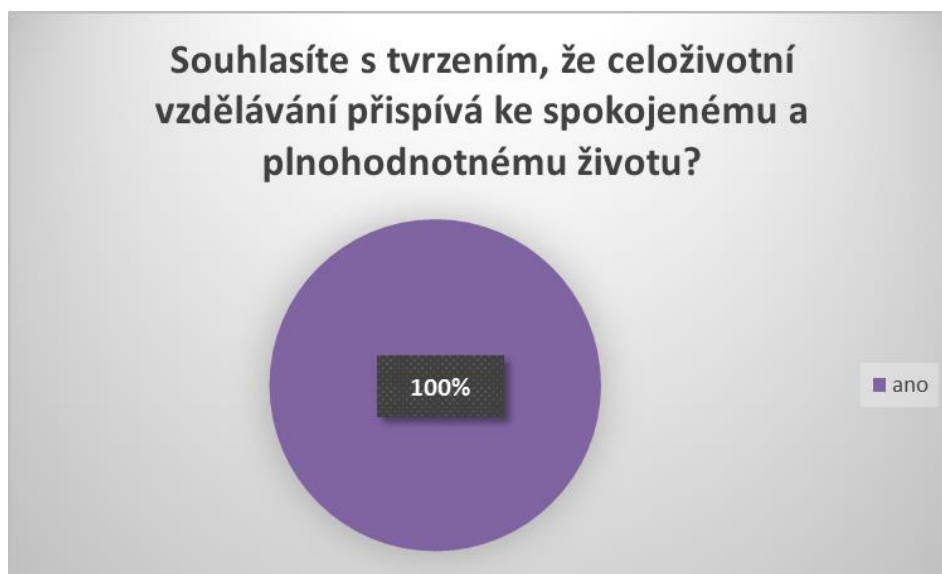
Otázka číslo 17: Navštěvujete i jiné kurzy vzdělávání? (například Univerzity třetího věku, Kluby aktivního stáří, kurzy a jiné)

Graf 16 Návštěvnost účastníků VU3V na jiných formách vzdělávání

Celkem 65 % zúčastněných respondentů se přiznalo, že další formu vzdělávání momentálně nenavštěvuje. Dalším vzděláváním mimo vzdělávání na VU3V se mohlo pochlubit 15 respondentů (35 %), za což si zaslouží obrovskou pochvalu.

Otázka číslo 18: Souhlasíte s tvrzením, že celoživotní vzdělávání přispívá ke spokojenému a plnohodnotnému životu?

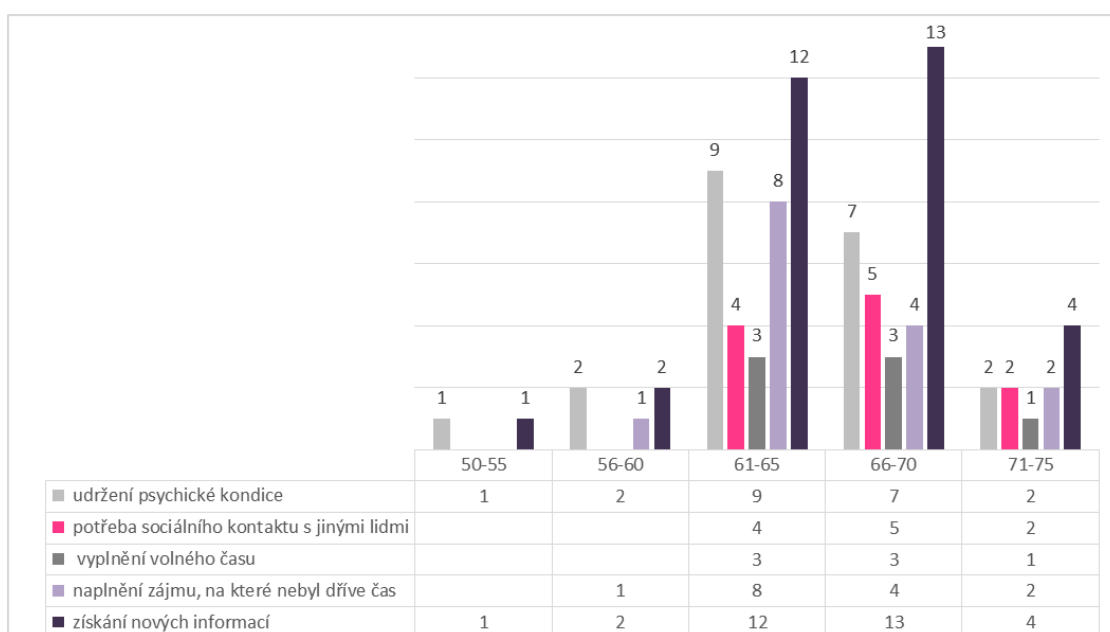

Graf 17 Postoj seniorů k celoživotnímu vzdělání

Poslední otázka byla spíše otázkou informační a posloužila mi pro odhalení postojů seniorů k celoživotnímu vzdělávání. Nebylo pro mě velkým překvapením, že s tvrzením souhlasili všichni účastníci (100 %).

8 SHRNU TÍ A DOPORU ČEN Í

Při zkoumání stavu motivace ke vzdělání a věkové skupiny účastníků jsem došla k následujícímu zjištění: Ve všech věkových skupinách jako největší motivaci pro další vzdělávání uvádí senioři možnost *získat nové informace*. Získání nových informací se dělí o první příčku motivace s *udržením psychické kondice* ve věkové rozmezí 50-55 a 56-60. Ve zbylých uvedených letech je udržení psychické kondice hned za potřebou získání nových informací. Jako nejmenší motivace se pro všechny věkové skupiny řadí motivace *vyplnění volného času*.

Graf 18 Motivace ke vzdělání podle věkových skupin

Z dotazníkového šetření jasně vyplývá, že *muži mají největší zájem o vzdělávání v oboru zdraví, filozofie-sociologie a psychologie*. Preference oboru u žen mě osobně velmi překvapila. *Ženy mají největší zájem o vzdělávání v oboru vědy o umění*, až poté následuje zdraví, zájem o počítač a internet. Nejmenší zájem mají o politické dění. V případě zájmu o vzdělávání bych doporučila pořadatelům kurzů, aby se v případě většího zastoupení žen v dané skupině zaměřili na vzdělávací oblast v oboru vědy o umění. V případě stejného zastoupení mužů a žen v jedné skupině je dobré zaměřit se na kurz zdraví.

To, že jsou účastníci VU3V s její formou vzdělávání spokojeni, nám ukazuje otázka číslo 14, kdy 41 respondentů ze 43, je nakloněna k možnosti po ukončení dosavadního semestru

i nadále ve studiu pokračovat. Velmi přívětivě hodnotí všichni respondenti i kvalitu výukových pomůcek.

Nejvíce preferovanou oblastí ať již z pohledu věku, pohlaví nebo vzdělání účastníků VU3V je věda o umění. Doporučením a radou z výzkumu mé bakalářské práce je pro organizátory VU3V poskytnout více kurzů, které budou zaměřeny právě na vědu o umění.

Otázka číslo 6 nám poodhalila důvody dřívější neúčasti vzdělání na VU3V. Zjištěním byla skutečnost, že drtivá většina se studia neúčastnila kvůli nízké informovanosti o možnostech studia touto formou. Mým doporučením by proto bylo více se zaměřit a zapracovat na propagaci VU3V například formou propagačních materiálů, které by se distribuovali do různých zařízení pro seniory (např. domovy a penziony pro seniory a denní stacionáře). Jako další vhodné propagace by mohly sloužit knihovny.

Kvůli zjištění druhého pohledu na celkové fungování VU3V v České republice jsem byla pomocí e-mailové korespondence v kontaktu s manažerkou projektu VU3V s paní Ing. Klárou Nehodovou, která byla potěšena mým zájmem o VU3V a ochotně mi poskytla odpovědi na mé otázky:

1. Co je podle Vás největším přínosem VU3V?

Přínos pro stát a společnost

- *Zpřístupnění vysokoškolského zájmového vzdělání široké veřejnosti v lokalitách bez omezení místem bydliště (vzdálenost, zdravotní, časové a finanční důvody).*
- *Začlenění posluchačů do kolektivu věkově, názorově, kulturně a psychicky podobně laděných spolužáků v konzultačních střediscích, v místě svého bydliště.*
- *Případná osamělost starších osob v malých sídlech je nahrazena aktivním přístupem k životu, získáváním nového životního cíle a přátel.*
- *Zvyšování fyzické a psychické odolnosti.*
- *Starší generace mimo dosah velkých měst se stává vyspělejší, informovanější, obezřetnější, optimističtější.*
- *Dobrý příklad zvyšování vzdělávání pro mladou generaci.*

Přínos pro starší osoby kategorie 50+*Vzdělávání*

- *Příležitost i pro posluchače v malých sídlech, v místech jejich bydliště (nejmenší sídlo konzultačního střediska má 65 obyvatel, studuje 11 posluchačů).*
- *Zapojení do výuky kdykoliv před zahájením semestru, včetně přerušení a opětovného navrácení se ke studiu.*
- *Přístup k opakování celistvé přednášky v požadované četnosti. Individuální doplnění v případě nepřítomnosti.*
- *Tematická různorodost modulů.*
- *Ne všechny kurzy jsou pro virtuální formu studia vhodné: jazykové, počítačové, kurzy spojené s praktickými cvičeními, technologickým zázemím – laboratoře apod.*
- *Možnost souběžného studia U3V a VU3V.*
- *Přenos jedinečných kurzů specificky zaměřených univerzit pro rozšíření prezenční U3V v krajských městech. (U3V při TU v Ostravě nabízí kurz „Dějiny oděvní kultury“ který vychází z akreditace pouze TU v Liberci.)*

Sociální aspekt

- *Pravidelné setkávání účastníků stejné generace a zájmu o nové poznatky při společné výuce.*
- *Sebeuplatnění při společných přednáškách, rozšiřování poznatků doplňováním posluchačů - emeritních odborníků k danému tématu.*
- *Prostor pro sdílení denních praktických zkušeností, diskusi a neformální rozhovory z běžného života i v rámci lokality / regionu.*
- *Informace o dalších volnočasových aktivitách v regionu.*
- *Malý studijní kolektiv v místě bydliště (vesnice, městské části). Předpoklad snadného kontaktu i pro další volnočasové komunitní aktivity, kulturu, dovolené.*
- *Tutor je kdykoliv k dispozici.*
- *Nahrazení absence kontaktu s lektorem při výuce, která však vychází ze zvolené formy virtuálního studia.*

Výhody studia VU3V (v porovnání s prezenční U3V)

- *Doplňující studijní a mimostudijní aktivity organizované konzultačním střediskem v návaznosti na výuku: exkurze, doplňující přednášky místních lektorů, pozvaných odborníků.*
- *Opakovatelnost celistvých videopřednášek pro studium, doplnění přednášky při nutné nepřítomnosti na společné výuce v konzultačním středisku.*
- *Opakovatelné generované testy pro individuální ověřování znalostí po každé přednášce, zpětná vazba na znalost nově získaných poznatků.*
- *Uživatelský komfort individuálního studia (volba času, tempa, četnost opakování).*
- *Nenásilné zvyšování počítačové gramotnosti pro osobní život (e-mail, internet, facebook apod.).*

2. Setkala jste se s negativními ohlasy na VU3V? (Pokud ano tak s jakými)

S obeznámenými ne, námitky ostatních plynou vždy jen z nevědomosti.

3. Jaký je aktuální počet všech studentů v ČR

V letním semestru 2014/2015 - noví posluchači (i konzultační střediska) se mohou hlásit vždy před zahájením semestru, proto je počítán každý semestr zvlášť. Zapojeno je 3 232 posluchačů ve věkové kategorii 50+, registrovaných ve 174 konzultačních střediscích, v 65 okresech České republiky.

4. V jakém kraji je největší zájem o studium na VU3V?

Největší zájem o studium na VU3V je v kraji plzeňském.

5. Kolik účastníků VU3V již úspěšně odpromovalo?

Celkově již 948. V tomto semestru – květen 2015 303.

Paní inženýrka Klára Nehodová my poskytnutím svých odpovědí pomohla rozšířit si znalosti o přínosu VU3V nejen pro osoby, které se studia mohou účastnit, ale i z pohledu přínosu pro stát a společnost. Překvapilo mě velké množství nových studentů a celkový počet účastníků VU3V, kterým se již podařilo úspěšně odpromovat.

Věřím, že VU3V je formou, která se bude i nadále rozšiřovat a bude mít tak možnost i nadále pomáhat uspokojovat potřeby seniorů a zajišťovat jim znovuzapojení se do aktivního života.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem se setkala s rozsáhlou literaturou, která je zaměřena na stáří, seniory a jejich vzdělávání. Abychom mohli prožít spokojené stáří, je důležité se s ním smířit. Pochopit, bychom měli fakt, že stáří není konec našeho života, naopak teď máme čas na aktivity, které jsme dříve kvůli zaměstnání nemohli vykonávat. Každý by se měl snažit uspokojit své potřeby. V seniorském věku je nejvyšší potřebou být užitečný. V aktivním životě ve stáří nám budou bránit různé, především zdravotní bariéry, které jsou sice u každého individuální, ale nevyhnou se nikomu. Důležitý je také koncept celoživotního učení a vzdělávání, který jsem krátce v práci definovala. Již Jan Amos Komenský ve svém díle zdůrazňoval, že vzdělávání je potřebné pro všechny. Hlavním motivem vzdělávání ve stáří je získání nových informací, potřeba sociálního kontaktu s lidmi a udržení si psychické a fyzické kondice. Seniorům hrozí sociální odloučení, častým důvodem osamocení je úmrtí partnera. Pomocí různých forem vzdělání mohou být senioři opět v kontaktu se svými vrstevníky, rozšiřovat si své znalosti z oblastí, které je zajímají a naplnit tak čas, kterého mají více, než když byli v produktivním věku. Metody a formy vzdělávání jsem vymezila ve dvou kapitolách. Mnozí lidé jsou toho mínění, že tyto dva pojmy jsou totožné. Pravdou je, že metoda a forma vzdělávání se ve významu liší, jsou ale navzájem propojené. Můžeme totiž říci, že součástí formy vzdělávání je právě její metoda. Například máme formu vzdělávání - U3V a právě na ní probíhá výuka pomocí výkladové metody. Hlavní slovo má přednášející a účastníci vzdělávání jsou spíše pasivními posluchači. Na VU3V je zase používána výkladová metoda spojená s metodou rozhovoru a diskuze.

V praktické části jsem se setkala s velkým zájmem a pozitivním přístupem ze strany posluchačů i ze strany realizátorů VU3V. Zjistila jsem preference kurzů a oblastí vzdělávání studentů na VU3V. Mým předmětem zájmu byla také motivace účastníků a spokojenost s kvalitou na VU3V. Zjištěním motivace vzdělávání se potvrdily východiska z odborné literatury, kdy většina respondentů uvedla, že hlavním důvodem jejich dalšího vzdělávání je získání nových informací a udržení si psychické kondice. Pozitivním zjištěním je také to, že všichni účastníci dotazníkového šetření souhlasí s tvrzením, že celoživotní vzdělávání přispívá ke spokojenému a plnohodnotnému životu

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Literatura

1. BENEŠ, Milan. Andragogika. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 216 p. ISBN 80-864-3223-8.
2. BENEŠ, Milan. Andragogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.
3. BENEŠ, Milan. Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014, 176 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4748-245.
4. BRZÁKOVÁ BEKSOVÁ, Kateřina. Geriatrická problematika v pastorální péči: [postulát křesťanské etiky v péči o seniory]. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 139 s. ISBN 978-802-4622-965.
5. ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-802-4739-014.
6. ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-802-4739-014.
7. DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. Management lidských zdrojů. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, xxii, 485 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-893-4.
8. HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
9. KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. Motivační prvky při práci se seniory. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 202 s. Sestra. ISBN 978-802-4721-699.
10. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 141 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4736-044.
11. MALACH, Josef. Efektivní metody vzdělávání dospělých. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003, 72 s. Systém celoživotního vzdělávání Moravskoslezska. ISBN 80-704-2946-1.
12. MÜHLPACHR, Pavel. Základy gerontologie. Brno: MSD, 2008. ISBN 80-739-2072-7.

13. MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 80-210-5029-2.
14. ONDRÁKOVÁ, Jana. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 168 s. ISBN 978-807-4650-383.
15. ONDRUŠOVÁ, Jiřina. Stáří a smysl života. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Karlova, 2011, 168 s. ISBN 978-802-4619-972.
16. PALÁN, Zdeněk, 2002. Základy andragogiky, Úvod do studia personalistiky. Praha: VŠ J.A. Komenského
17. PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. Základy andragogiky. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.
18. PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 92 s. ISBN 80-244-0879-1.
19. POKORNÁ, Andrea. Komunikace se seniory. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 158 s. ;. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3271-8.
20. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014, 320 s. ISBN 978-802-4747-484.
21. SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Sociologie stáří a seniorů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 225 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4738-505.
22. SLAVÍK, Milan. Vysokoškolská pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 253 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4054-6.
23. STANÍČEK, Petr. Geragogika jako legitimní pedagogická subdisciplína. Pedagogická orientace, 2002, roč. neuvedeno, č. 4, s. 91-95. není na citace.com
24. ŠERÁK, Michal. Zájmové vzdělávání dospělých. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
25. ŠERÁK, Michal a Łukasz TOMCZYK. Nowe trendy ve vzdělávání seniorů: [česko-polsko-slovenské studie z andragogiky a sociální gerontologie] = Nowe trendy w edukacji seniorów : [Czesko-Polsko-Słowackie studia z zakresu andragogiki i gerontologii społecznej]. Vyd. 1. Kraków: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2014, 252 s. ISBN 978-80-904531-8-0.

26. ŠVARŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
27. VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. Kompetence ve vzdělávání. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 159 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-708.
28. Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. ISBN 978-802-5422-182.

2. Internetové zdroje

1. Klub důchodců. Obec Zdechovice [online]. 2015 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://www.zdechovice.cz/cs/obcan/klub-duchodcu/>
2. Univerzita třetího věku při PEF ČZU v Praze. E-senior [online]. 2015 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/>
3. U3V. Univerzita 3. věku [online]. 2013 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <https://u3v.vspj.cz/obecne-informace>
4. Deografický informační portál. Demografie [online]. 2012 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=824&
5. KLAS - Klub aktivních seniorů Brno. Centrum pro rodinu a sociální péči [online]. 2015 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://crsp.cz/seniori/31-klas-klub-aktivnich-senior>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

A3V	Akademie třetího věku
Apod.	A podobně
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
KLAS	Klub aktivního stáří
Např.	Například
RATU	Rozhlasová akademie třetího věku
TU	Technická univerzita
U3V	Univerzita třetího věku
VU3V	Virtuální univerzita třetího věku

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Členění stáří – vlastní zpracování (Haškovcová, 2010, s. 20)	11
Obrázek 2 Předmět andragogiky (Beneš, 2014, s. 56).....	16
Obrázek 3 Celoživotní vzdělávání – vlastní zpracování (Palán, Langer, 2008, s. 95).....	23

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 Změny způsobené odchodem do důchodu (Křivohlavý, 2011, s. 23)	13
Tabulka 2 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %) (Demografie.info, 2012)	20
Graf 1 Pohlaví respondentů (vlastní zpracování)	31
Graf 2 Věkové složení (vlastní zpracování)	31
Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání (vlastní zpracování)	32
Graf 4 Bydliště (vlastní zpracování)	33
Graf 5 Odkud jste se dozvěděl (a) o možnosti studovat na VU3V?	33
Graf 6 Dřívější výuka na VU3V (vlastní zpracování)	34
Graf 7 Překážky dřívějšího nezájmu o studium na VU3V (vlastní zpracování)	35
Graf 8 Motivace ke studiu na VU3V (vlastní zpracování)	35
Graf 9 Zájem o obory ve vzdělávání na VU3V (vlastní zpracování)	36
Graf 10 Uplatnění poznatků z VU3V v běžném životě (vlastní zpracování)	37
Graf 11 Oblast, ve které bylo vzdělávání přínosem.....	37
Graf 12 Kvalita výukových pomůcek (vlastní zpracování)	38
Graf 13 Pokračování ve studiu na VU3V (vlastní zpracování)	39
Graf 14 Hodnocení úrovně navštěvované VU3V	40
Graf 15 Počet držitelů pamětního listu o absolvování semestru na VU3V	40
Graf 16 Návštěvnost účastníků VU3V na jiných formách vzdělávání	41
Graf 17 Postoj seniorů k celoživotnímu vzdělání	42
Graf 18 Motivace ke vzdělání podle věkových skupin.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK (4 STRANY)

Dotazník pro účastníky VU3V ve Zlínském kraji.

Vážená paní, vážený pane,

dovoluji se na Vás obrátit s prosbou. Jsem studentkou Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v současné době zpracovávám bakalářskou práci, která se týká vzdělávání seniorů v České republice. Dotazník je zaměřen na **Virtuální Univerzity třetího věku (dále jen VU3V)**. Chtěla bych zjistit Vaši spokojenost se studiem na VU3V a vylepšit tak možnost tohoto vzdělávání. K splnění tohoto úkolu **je velmi důležité znát Váš názor**.

Dotazník je anonymní. Informace získané touto cestou budou využity pro potřeby mé bakalářské práce.

Děkuji předem za Vaši ochotu a za Váš čas.

Magda Kudeříková
studentka FHS UTB ve Zlíně

1. Jste

- žena
- muž

2. Váš věk

- 50 - 55 let
- 56 - 60 let
- 61 - 65 let
- 66 - 70 let
- 71 - 75 let
- 76 - 80 let
- 81 let a více

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

- základní
- střední bez maturity / vyučen
- střední s maturitou
- vysokoškolské

4. Vaše bydliště

- obec
- město

5. Odkud jste se dozvěděl (a) o možnosti studovat na VU3V?

Vyberte prosím **maximálně 2** odpovědi

- přátelé
 - televize
 - tisk
 - internet
 - propagační materiály
 - jiné:
-

6. Účastnil (a) jste se výukového semestru na VU3V již někdy dříve?

- ano
- ne

7. Pokud jste odpověděl (a) na předchozí otázku záporně, co bylo hlavní překážkou Vašeho nezájmu o studium na VU3V?

Vyberte prosím **maximálně 2** odpovědi

- finanční problémy
 - zdravotní problémy
 - doprava
 - malá informovanost o možnostech vzdělávání
 - jiné důvody:
-

8. Co vás motivuje ke studiu na VU3V?

Vyberte prosím **maximálně 3** odpovědi

- udržení psychické kondice
 - potřeba sociálního kontaktu s jinými lidmi
 - vyplnění volného času
 - naplnění zájmů, na které nebyl dříve čas
 - získání nových informací
 - jiné:
-

9. Jaký obor vzdělávání Vás zajímá?

Vyberte prosím **maximálně 3** odpovědi

- filozofie-sociologie-psychologie
- vědy o umění
- cizí jazyk
- právní problematika

- počítač – internet
 - zdraví
 - politické dění
 - jiná témata
-

10. Uplatníte poznatky získané na VU3V i v běžném životě?

- ano
- ne

11. Pokud jste odpověděl (a) na předchozí otázku kladně, specifikujte oblast, ve které Vám bylo vzdělávání přínosem i v běžném životě

Vyberte prosím maximálně 3 odpovědi

- Společenské využití (navázání společenských kontaktů)
 - Rozšíření znalostí v oblasti zdravotní péče
 - Technické využití (počítač, internet atd.)
 - Rozšíření poznatků z oblasti umění
 - Rozšíření jazykových znalostí
 - jiné
-

12. Jaké další činnosti v oblasti vzdělávání na VU3V byste ocenili a rádi přivítali?

13. Jak hodnotíte kvalitu výukových pomůcek? (videa, pracovní listy atd.)

- velmi dobrá
- dobrá
- spíše slabší

14. Plánujete i nadále pokračovat ve studiu na VU3V?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

15. Jak hodnotíte úroveň VU3V, kterou navštěvujete?

- velmi dobrá
- dobrá
- spíše slabší

16. Jste již držiteli pamětního listu o absolvování semestru na VU3V?

- ano
- ne

17. Navštěvujete i jiné kurzy vzdělávání? (například Univerzity třetího věku, Kluby aktivního stáří, kurzy a jiné)

- ano
- ne

18. Souhlasíte s tvrzením, že celoživotní vzdělávání přispívá ke spokojenému a plnohodnotnému životu?

- ano
- ne

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji hodně úspěchů ve Vašem studiu!